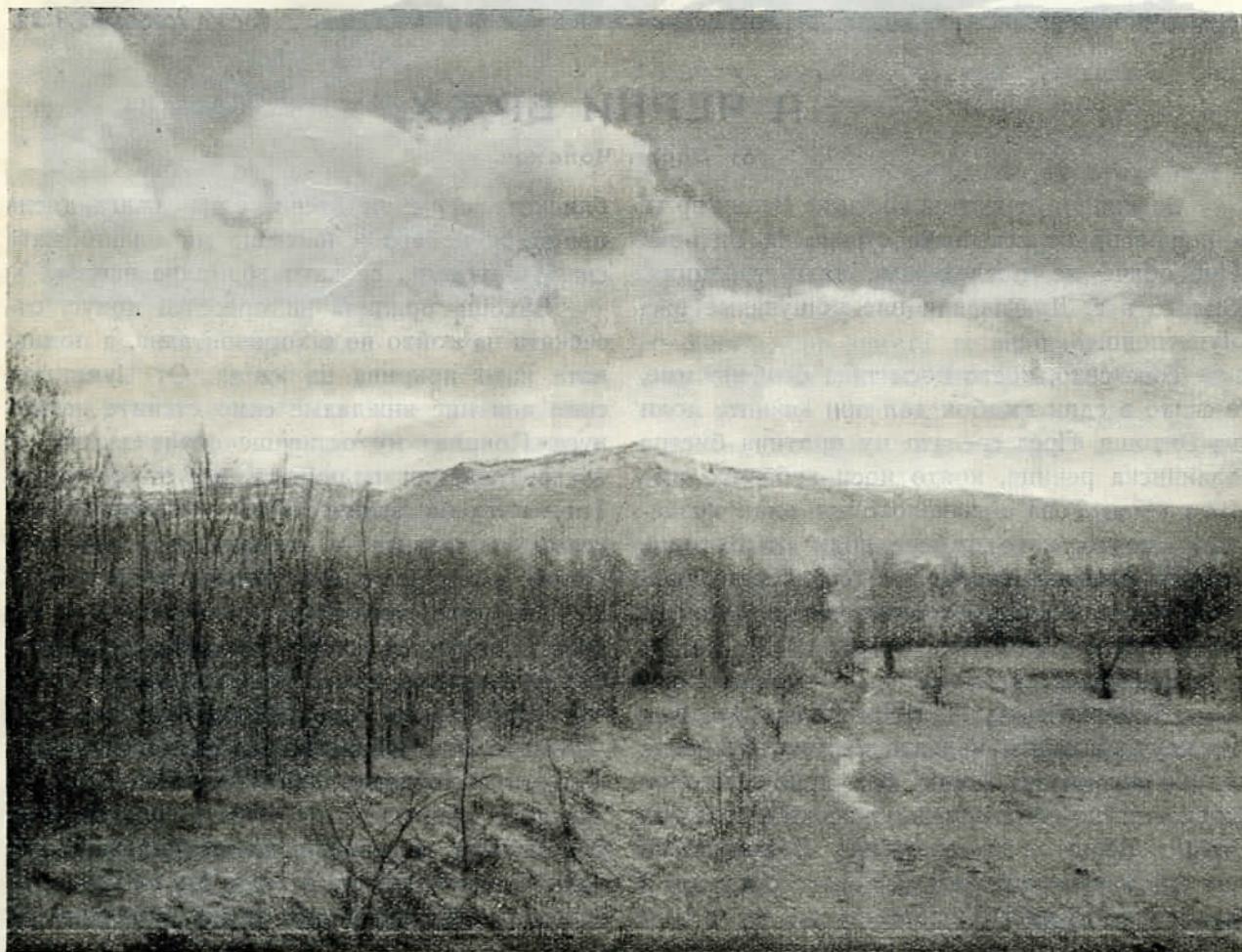

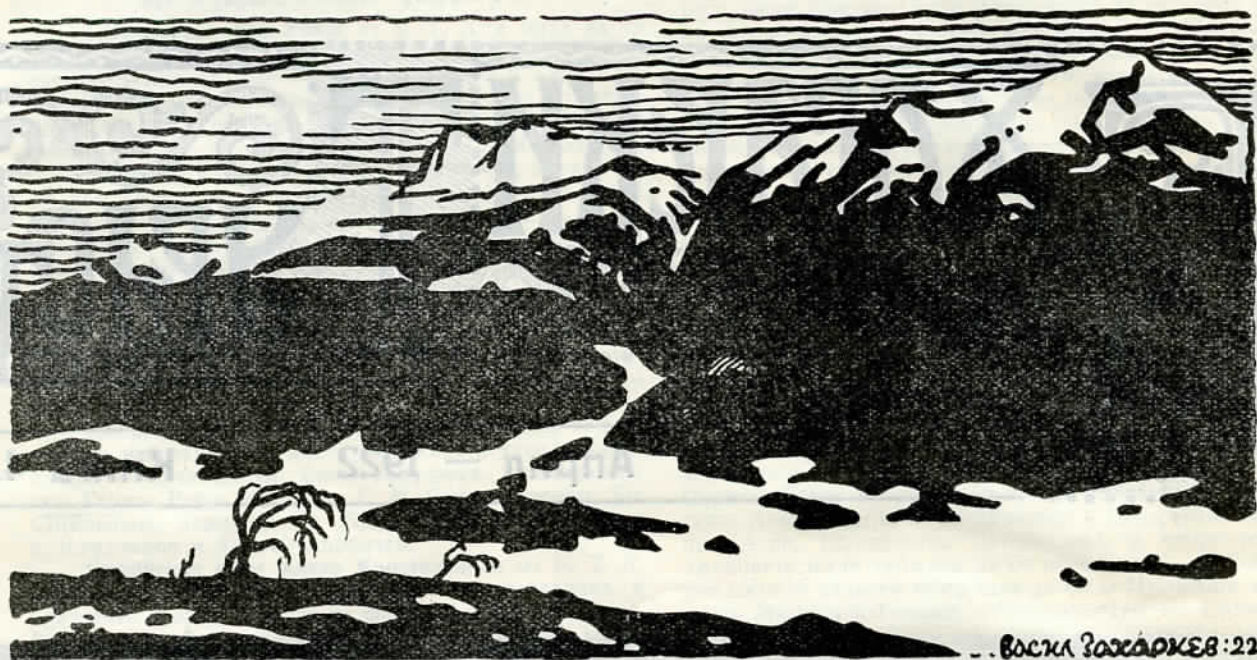
БЪЛГАРСКИ ТУРИСТ

Год. XIV. Април — 1922 Книга 4.

ВИТОША

(Фот. от Г. Георгиев)

...Восхищава: 22

НА ЧЕРНИ ВРЪХ

от Добри Чолаков.

Софиянци отиват на гости на Черни връх обикновено от северната страна на Витоша. Ние обаче не последвахме тази традиция. Вместо в с. Драгалевци ние نوشувахме в с. Чупетлово.

Това село, което носи така особено име, е свито в един дълбок дол при южните поли на Витоша. През средата му протича бистра планинска речичка, която носи хубавото име Струма. Това е началото на оная гиздавица, която, като събере води от Витоша, извива гъвкава снага през множество красиви полета и тесни клисури и носи купнежа на българина към Бяло море.

Деня вече настъпваше, когато потеглихме към Черни връх. Пътят ни водеше из дола, по който протича малката Струма. Тук дола върви право, без завой, без кривулени, навред еднакво широк, между високи и стръмни стени. Дъното му е осеяно с надробени скални материали, между които стрчат и грамадни каменни блокове.

Очите ни се впираха в планината. Желанието ни да се качим на нея, да я обгърнем, направляваше и погледа ни. Пък и нищо друго не можехме да видим наоколо, освен

близките стръмни стени, една дълга тясна ивица от небето и насреща ни планинската снага, спускаща се като грамадна завеса.

Витоша прилича на пресечен конус, отсечката на който не е хоризонтална, а подигната като покрива на къща. От Чупетловския дол ние виждахме само стените на конуса. Покрива му оставаше скрит за нас. И вчера гледахме планината, но от по-далеч. Тогава тя бе величествена, стръмна, гола, усамотена, извита — дигнала се в небесата. Името ѝ — Витоша — запечатваше у всеки нейното възхитително качество, да извива стройна снага към облаците. Сега пред нас се виждаше само малка планинска рътлина, по която се готвехме да запълним.

Като стигнахме до самата стръмнина, която преграждаше дола отпреде ни, последния се отдръпна, защото в десно се откри нов дол. Реката се раздели на два еднакви потока. Единият идеше от към Купена и течеше през новооткрития се дол, а другият се спускаше от стръмнината и образуваше множество малки водопади.

Предстоеше най-мъжния път. Стръмнината б' ужасна. Кракът на сила се задържаше

по меката трева. Всеки десетина минути трябва да спираме, за да отдохнем.

Витоша изобщо е гола. Но откъм юг тя е чудовищно гола. По цялата стена само на едно място, в една падина, имаше десетина млади бука. Навред лъщеше голота, страшна голота, ни дърво, ни храст.

Отивахме все по-нагоре. Просторът ставаше по-широк. Погледът обхващаше вече голяма част от планината. Откриваха се цели тераси, които по-рано оставаха скрити за нас. Но навред цареше все същата голота. Всичкото това обширно пространство ако би било залесено, какво грамадно количество дървен материал би доставило на населението. А сега то не принася почти никаква

Черни врж

полза, ако не смятаме слабата трева, която от време на време прегазват стада едър и дребен добитък. Па и тях ги няма много. Аз очаквах да видя по всяка ржтина, по всяка чука да пасат тучни стада и да огласяват със звънците си планинските усои. Може би те бяха скрити нейде в доловете.

Все пълзехме нагоре по ребрата. „Покрива“ на Витоша оставаше още скрит. Ала зад нас панорамата ставаше по-обширна, по-величествена. Урвите, които до скоро затваряха Чупетловския дол, сега се откриха цели. Това са две обширни тераси, които се откъсват от гърдите на Витоша и се спускат полегато на юг, за да се слеят с далечните бърда, които ограждат Самоковското и Радомирското полета. На юг се навдигаше друг великан — Рила, която мамеше очите на туриста и будеше у него желание за скорошно гостуване. Голите и скалисти върхове на тая

грамада, която събира в едно спомените на далечното минало и копнежите на незнайното бъдеще, се очертаваха ясно на хоризонта: макар и доста далеч от нея, ние чувствахме величието ѝ. На запад от Рила се губеше в мъгла Осоговската планина, още по-на запад се очертаваха бърдата на Краището, а в десно картината се допълняше с Руй-планина, името на която извиква болка на душата.

Панорамата постоянно растеше. Тя ставаше по-величествена и омайна. Окоето не можеше да ѝ се нагледа. Какъв богат сюжет за художник! — Ние бехме вече доста изморени. Но можеш ли да чувствуваш умора тогава, когато на всяка минута очите откриваха все по-нови и по-хубави гледки. Забравихме, че отиваме на Черни врж. Картината зад нас беше тъй силна, че не позволяваше на друг образ да заема място в съзнанието ни.

Най-после стръмната стена се свърши. Бехме на края на „покрива“, стигнахме, тъй да се каже, „стрехата“ на Витоша. Пред нас стърчеше Черни врж. Той не беше заострен и усамотен, както обикновено въображението го рисува, а ни се представи като продълговато било, върху което стърчеха няколко купола грамадни камъни. От нас до него разстоянието беше малко. Наклона бе слаб. На места дори земята се снишаваше, за да закрие величествената панорама от очите ни. Но и да я не закриваше, ние престанахме да я гледаме, защото друго привличаше погледите ни.

От всеки врж, та чак до края на „покрива“ бяха пръснати едри загладени камъни, на групи в най-голям безпорядък. Водните капки, снега, въздуха — тези природни стихии са работили бавно и неуморно с течение на векове, за да образуват от грамадните сиенитни скали едри и огладени каменни късове, останали да лежат на същото място, дето някога величествено стърчали високи канари.

Слънцето, което одавна бе изгряло долу в полето, сега се подигна над хоризонта. То изкочи на десно от нас, по направление на облия рид, наречен Купена, който стои смирено до самия Черни врж, сякаш паднал на колена, за да се поклони на царствения си събрат. Лъчите на слънцето огряха само ед-

ната страна на разпржснатите блокове. Засенчената им част беше кжм нас. На това полуосветление разсипаните блокове се очертаваха като безчислени пжлчища, плжзнали сякаш стремително кжм върховете. Аз спрях за малко, захласнат в тази дивна гледка, която будеше в мене спомени за геройски времена. Но слжнцето скоро се дигна. То освети по-голямата част от блоковете, и моята илюзия изчезна, както изчезват миражите в пустинята.

Бяхме вече близо до Черни връх. Нам се стори, че след няколко минути ще сме там, на върха, стигнали вжжеленната цел. Скоро разбрахме, че за да се изкачим горе, ни пред-

Характерна витошка грамада (кота 1906)

стои ново мжчително минаване през блоковете. На места сиенитните камжни са награмадени един върху друг на големи маси, а под тях тече бистра вода, която на открито се сжбира в малки поточета. Пространството помежду им е обрасло с хвойни. Трябаше да вървим през гжстите храсти, да се катерим от блок на блок, да подаваме ржка един на друг, за да не се сгромолясаме в широките междини.

Стигнахме основата на един връх. Той, както и другите върхове наоколо, е една висока грамада от камжни — сжщо такива, каквито имаше пржснати навсякжде край подножието му. Скоро го отмнихаме, защото не той бил венчания пжрвенец на Витоша. На 200—300 крачки в десно стжрчеше друг куп камжни. Взехме посока кжм него. По върха му пжплеха вече почитатели, гласжт им се

чуваше ясно, но фигурите им бяха малки. Те говореха високо, без да обржщат внимание на нас, новодошлите. Когато огледахме върха, за да намерим място, отдето да се качим горе, зад него се откри друга грамада, видимо по-висока. На върха ѝ стжрчеше голям блок, като кумин. По многото гости край него разбрахме, че там беше нашата цел.

Избиколихме грамадата и излязохме на сжвършено равно място, обрасло с мека, хубава трева. Насреща ни, на стотина крачки се откри цял най-високия куп камжни, а в лево от нас стжрчаха други два, малко по-низки. Илюзията, че сме на върха на планината, изчезна. Намирахме се като че ли сред грамаден харман, по крайщата на който почти на еднакво разстояние стжрчаха четири купа, а петия, по-низкия, беше в средата на хармана. Тези пет купа камжни, наслагани сякаш изкуствено върху равната площ, сжставляваха Черни връх. Навикнали да влагаме в понятието връх сждържание, което се изчерпва с височина, която има само едно заострено теме, в този момент никому не мина през ума, че целия харман сжс своите пет купчини е върха, който гонехме от сутринта.

Без да обржщаме внимание на другите му сжбратя, ние се отправихме кжм най-източния куп, кжм този, на върха на който стжрчеше прав като кумин блок. Поздравихме го мислено и му поднесохме нашето вжзхищение. И не само ние сторихме това. Личеше, че всички други гости бяха направили сжщото. В подножието му бяха насядали няколко групи посетители, едни почиваха, други пеяха и играеха хоро, трети се бяха покатерили по камжните и с песни и свирни изразяваха вжзторга си от планината и нейния най-висок връх. Ние не можехме да не последваме тези, които бяха дошли преди нас. Само една минута след пристигането ни, машинално някак, залазихме по изгладените му блокове.

И когато бяхме долу, в подножието на грамадата, се чувствувахме добре величието на открилия се пред нас хоризонт. Но сега, когато се изкачихме върху нея, макар и да не се издигнахме повече от 15—20 метра по-високо, картината стана още по-импозантна. На север се откриваше цялото Софийско поле, затворено от синкавата рамка на Стара-пла-

нина. На изток Лозенската планина се беше тѣй снишила, сякаш искаше да се слее с полето. Далеч зад нея мъглявото пространство се пълнеше от разклоненията на Средна-Гора, които се губеха някъде, за да сторят място на грамадните збери на Рила. Картината на юг и запад, изпълнена от Осогов и планините на Краището, на която се възхищавахме сутринта, стоеше и сега същата пред нас, само че бе избеляла от дневната омара. Сред този широк хоризонт, ние, кацнали върху блоковете, се чувствахме като волни птици, що се ширят в безкрайните въздушни пространства. Над нас небето бе безоблачно. Но дневната жегла бе заличила малко хубавия му ясно син цвят. Сега то разширяваше хоризонта ни, който вече не свършваше в неясното очертание на планините, а непрекъснато продължаваше и над тях, защото всичко — и планини и небе — се сливаше в един синкаво-сив тон, в един безкраен хоризонт. Това широко пространство като че ли носеше душата на крилето си и тя чувствуваше непринудено величието на природата. Човешката суета и дребнавост се долавяха тук като бледно възпоминание. Пък и кой ли мислеше в този час за нищожното човешко съществуване! Ние сякаш бяхме оставили всичко човешко долу някъде, без да знаем де, без да знаем кога.

На първо време човек става тук мълчалив, съзерцателен. Той не се сили да различи, кое де е. Това му не трябва, защото е погълнат от силата на общата картина. Душата му и всички усещания се сливат в едно цяло, и той изпитва онова силно, дълбоко, но спокойно настроение, което обхваща човека, когато посети за пръв път величествен храм. Всички ние бяхме наистина поклонници — богомолци. Но в поклонението ни не се чувствуваше угнетеността на мистицизма, а възторга на жизнерадостната природа. Едва след първите минути у човека се събужда желание да долови една по една съставните части на картината и да изрази радостта си от разпознати предмети, явили му се сега в съвсем нов облик.

Захласят от величавата картина малко по малко стихна. Ала погледите ни продължаваха да се носят в пространството. Скоро те доловиха в подножието на планината София,

просна се на дълж и на шир по равното поле. Очите ни наново се приковават, защото картината крие в себе си голяма притегателна сила. Макар и гледан от далеч градът се виждаше ясно и почти цял. От близу никога не може да се обхване онова голямо пространство, което заема новата българска столица. В центъра свети царствено купола на църквата Александър Невски, а в десно и в лево крилата на града са се разперили тѣй на широко, като че ли искат да обхванат цялото поле.

Слизаме от грамадата. Духът е все още възбуден. Очите се взират по всички направления и оглеждат планината по-отблизу. Те искат да открият нови красоти, незначителни и невидени до тогава, искат да обхванат планината цяла, за да я запазят за дълго в спомените.

Скоро и този момент се изживява. Тогава човек се обзема от настроението на изследвач, на географ, който иска да определи размера и направлението на планинския гребен, на платото, което се снишава по всички посоки от Черни връх. Като се слезе няколко крачки по-долу от хармана, забелязва се, че Черни връх не е нищо друго, освен пресечен съвсем близу до основата конус. Леко от него се снишава продълговатото плато от югоизток към северозапад. В източния край на платото стърчи едва открояващ се над него Купена, заоблен и обрасъл с трева връх. На север близу до Черни връх са Резниовете. Това са онези чукари, които дават фасадата на Витоша откъм София. На запад платото продължава значително. В джното му се очертават от лево Черната скала, а на десно други два чукаря. Последните, като Резниовете, се любуват вечно на София.

Черни връх е вододел на две реки, на два басейна. От юг поточетата се събират да отнесат своите кристални води в Бяло море, а от север и запад те си нашепват да поздравят Искъра и заедно с водите, които Дунава носи от далечни крайща, да отнесат поздрав на Черно море. С непрекъснатото си течение малките планински поточета тук, от двете страни на върха, сближават водите на двете морета, които бозаят от един и същ връх и като два близнака се увиват в нежните прегръдки на своята рождена майка. Тук, през

равното теме на върха те си подават от близу ръка.

Внесли за няколко часа шум и гълчава сред тази пустиня, ние взехме сбогом от венеца на Витоша. Той остана пак сам да се

разговаря с облаците и да слуша еднообразния напев на вятъра. И когато се спуснахме по полегатите ребра на великана, на няколко пъти извивахме очи да хвърлим последен поглед на неговото примамливо чело.

*

ЛЕДНИКОВИ СЛЕДИ В ОБЛИКА НА ПИРИН

от Жеко Радев.

Още преди войната от 1912 год. за туристите и за изследвачите по Рила планина голяма примамка за очите бяха високите заснежени чукари и зъбери на Пирин. Величавият и горд силует на тази планина, както той се показва от висотите на Манчу и източните от него планински гребени, представя твърде примамлива картина, която привлича жадния за приключения турист, а от друга страна нейните недра беха част от тъмните гънки на Балканите, що привличаха към себе си планинския изследвач. И наистина веднага след балканската война, през

целеха да установят и разрешат тук важни географски проблеми. На първо време учените географи се интересуваха, дали и в тази планина, както в повечето от нейните връхнини, е имало залежаване, дали ледниковата пластика е ударила и по нейната теменна част своя тъй типичен печат, както това е установено за Рило-Родопския масив, за Шар, Кораб и др. западно-македонски високи планини.

През лятото на 1917 и 1918 год., аз имам възможност да кръжосам на длъж и на шир Пирин планина. На друго място ще имам случай да изложя по-подробно моите глациал-морфоложки изследвания. В бегли черти тук ще скицирам само някои по-важни моменти, които целят да открият от малко поне листото на орогенетичната и морфогенетична история на планината.

Ел Тепе

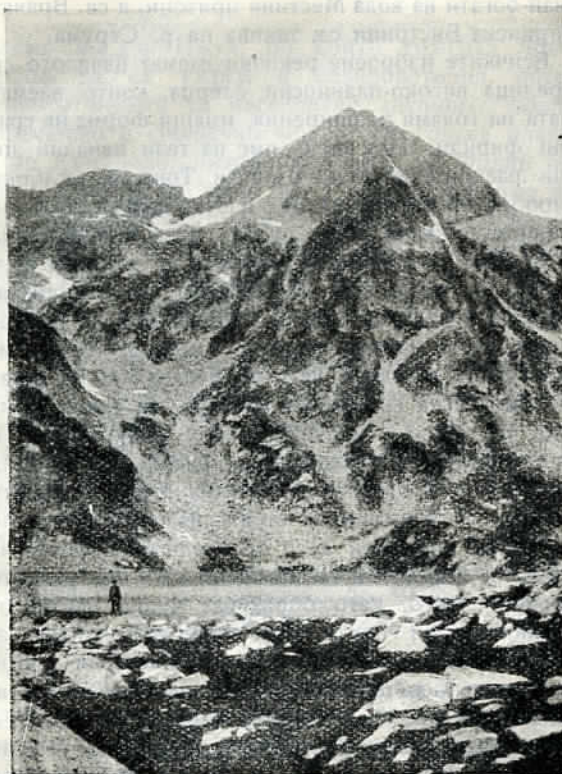
фот. Ж. Радев

летото на 1914 г. се заредиха малки и големи групи от туристи и изследвачи, които бързаха, кой по-рано да преброди привлекателната снага на Пирин. Тази тъй интересна в географско и морфологично отношение планина остана в българска земя и през голямата светска война, тя остана в пределите на българското царство и след тази война. И днес ние сме щастливи, че наред с широко разтлатата се Рила можем да се радваме и на стройната Пиринска снага.

Докато за нас през черните дни на турското робство Пирин бе една сладка мечта, носена като загатка от уста в уста, възпявана в народни и патриотични песни, за по-смели чужди изследвачи тя бе вече достъпна. За по-планомерни изследвания първо тя биде пребродена от чужди учени, които

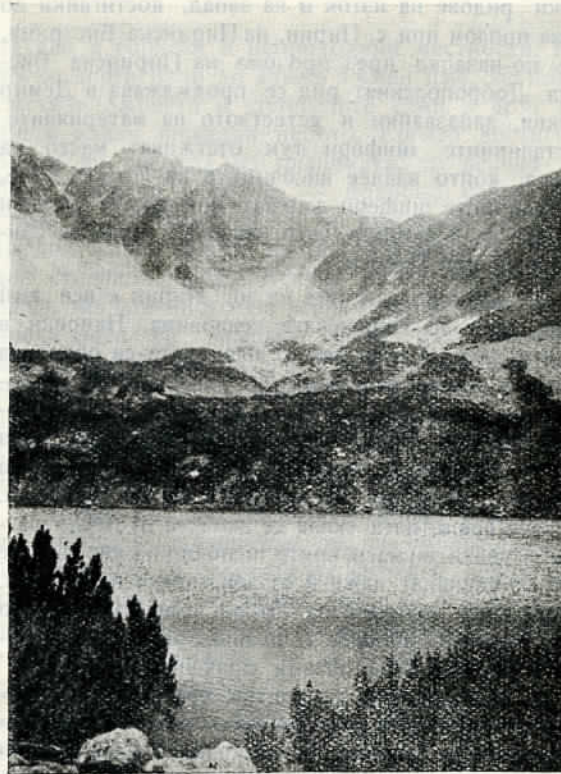
Орографски бележки. — Като се излиза от старостта на геологическите материяли, като се вземе пред вид и обстоятелството, че и по тези места средногеологическите морета не сж правили непрекъснатата покривка, както това е било в пределите на днешната Стара Планина, нашата Пирин припада към ядрото на Балканския п-в, наречено с едно общо име Родопска маса. Пирин планина, погледната от това гледище, сиреч от гледището на естеството на материялите и от нейния строеж, има много по-голямо разпространение отколкото ние сме привикнали да разбираме под това име. Днес под това име ние схващаме само най-високия дял от обширната планинска маса, която изпълня цялото пространство между долините на Струма и Места от седловината Предел на юг. Това е цял лабиринт от планини с различни имена, чието продължение на юг се спира едва с Беломорските брегове. Сжщински Пирински дял или сжщинска Пирин-планина се простира на юг до низката Парилска седловина, която свързва Мелнишкото поле с Неврокопското и то току под полите на Али Ботуш планина. Общата посока на Пирин е сев. с. зап. — ю. юго-изток. Макар и на пръв поглед — гледана от изток или от запад — да представлява дълга и тесна верига с горнята посока, Пирин е доста широка и пълна с лабиринти планина.

Градежът на Пирин е много прост. В цялото си продължение тя се явява като една грамадна Коруба (антиклинала), с посока от север към юг. Ко-

Езеро в циркуса Каменица

фот. Ж. Радев

Езеро в циркуса Георгина

фот. Ж. Радев

рубата е изградена от кристалинни шифери (значително разпространение между които вземат гнайси и кристалинни варовици), а вътрешността е изпълнена с гранитни ерупции. Тези последните са се издигнали тй високо, че в едно значително протежение — в най-широката средня част — кристалинно-шиферната покривка е разрушена и отнесена, та ядката на планината се явява чиста гранитна маса. В крайните северна и южна части по билото навсякъде се редят кристалинните шифери, като теменната част е заета от мраморите. Така самото естество на материалите вече дава основания да се подели Пирин планина на централна или гранитна част и на две крайни кристалинно-шиферни части. Тези типични части бият в очи, защото и самите форми и гребени на планината се отличават твърде много.

Така северната кристалинно-шиферна част представя тясно, високо и продълговато било, което в южната си част свършва с най-високото място на планината — връх Елтепе (2850 м.). По името на този връх и цялата северна част до долината на р. Бжндерица може да се нарече Елтепенска част. Дълбоката и широка долина на Влахина река отделя високото и тесно Елтепенско било от други един рид на запад, който изпълня цялото пространство между Влахинската долина и тази на св. Врачка Бистрица. Това е широката снага на Синанички рид, който в крайната си източна част носи

името Гйоргина. Южното разпространение на Синанички рид е до широкия циркус Спорно-поле (Стано-поле, Спано-поле). В най-високата си част, каквато се явява изшиления връх, който по естеството на материалите си носи и характерно име Варовити връх (още и Остри връх), а също и към крайните си западни части нашия рид носи още и остатъци от покривните стари кристалинно-шиферни маси. На много места по билото се откриват мрамори, които с прекъсвания стигат чак до към с. Плоски, при изхода от планината на р. Белица, приток на Струма.

От Синаничкия рид и от долината на р. Бжндерица на север се начева сщинската или централна част на Пирин. По средата тя се разширява силно, като оголените гранитни маси са проядени дълбоко от долините на Местини и Струмски притоци. Така широкото и проядено гърбище поддържа почти еднаква височина и свършва на юг с конусообразния Амбар Таш. От този връх на юг гребена веднага се понижава с 500—700 метра, и от седловината при Василев Гроб, от дето минава низкия винарски път (от Разлога за Мелнишко и Мелник), билото е свъсем тясно и така стига до Добро Поле. Този последният рид се издига вече доста нависоко, благодарение на запазилата се още дебела кристалинношиферна покривка (състояща се главно от гнайси и мрамори), като самото теме е заето от

мрямор. Той спира тясното било напреки, като пуца високи ридове на изток и на запад, достигайки до тясния пролом при с. Пирин, на Пиринска Бистрица. Още по-назапад през пролома на Пиринска Бистрица Доброполският рид се продължава в Демир Чалския, запазвайки и естеството на материалите. Кристалинните шифери тук отстъпват място на гранита, който владее височините на Пилаф Тепе. Кристалинните шифери държат по-низките западни склонове на планината, като изнад Св. Врач се събират с тези при Плъски.

От Доброполски рид на юг Пирин е все гъш широка дори до Парилската седловина. Напреки в средната част на този дял от планината се образува низката и широко разпространената се Папачаирска седловина, през която върви най-удобният път от Неврокоп за Мелник. Като Парилската седловина, така и Папачаирската държат своето образуване на особеното естество подкристалинните ерупции. Тук вече гранитната скала се замества от лесно разрушими трахитни маси, които, особено на юг, твърде лесно се разпадат даже и от действието на вятъра. Поради това долината на Парил няма определено легло, силните долинни и планински ветрове повдигат и отлагат цели облаци прах и пясъчен материал от разрушените липаритни ерупции. При Папачаирска покривните кристалиношиферни материали са отнесени на широко, та трахитните маси се откриват и дават място на пространно и богато на вода ливадище. Лете то е пасище на големи стада от едър и дребен добитък.

Ледникова пластика. — Високата централна гранитна част на Пирин е прорязана, както казах, дълбоко от началните рекички на най-значителните Местини и Струмски притоци. Бждерица, Да-

мяница, Добринишка, Ретиджа и Каменишката реки сж най-богати на вода Местини притоци, а св. Врачка и Пиринска Бистрица сж такива на р. Струма.

Всичките изброени рекички вземат началото си от редица високо-планински езера, които заемат джната на големи разширения, имащи форма на грамадни фириди. Научното име на тези начални долинни разширения е циркуси. Това сж дълбоки хуниообразни задълбавания с плоски джна и стръмни околоръжст скални стени. Само една незначителна част от така задълбаните циркуси се открива към долината на рекичките, що изтичат от планината. Назадната и надолна ерозия в циркусите сж подпомогнали, щого цялото гранитно гърбище на планината да бжде разядено, като от последното сж останали само тесни вододелни гребени, на чиято кръстоска се редят и многобройните конусовидни и стръмни каменити чукари. Разширявайки се нанаяд всяка циркус е откраднал значителна част от своето леговище от противната страна на планината и по този начин спирайки се и прехвърляйки билото на планината, циркусите сж насочени към централното първично плато, като образуват чудна плетка от грамадни езерни гнезда. Тази чудновата плетка напомнява плетката на пръстите от двете ни ръце, когато те се провират в междините една срещу друга. Така вплелите се едно в друго циркуси се опират с гърбищата и страничните си части, отделяйки се един от друг с тясни и заострени скални зъбери. При изхода на циркусите тези тесни скални зъбери се понияват и разширяват и по този начин цялото централно високо гранитно гърбище на планината получава формата на грамадна скара.

Следния път ще разгледам по-отблизо тези типични високопланински форми, като в сщото време наблегна особено на тяхното образуване.

ЦАР ФИЛИП V НА МУСАЛЛА

След съживяването на богатия и мощен Картаген ненаситния римски империализъм отправил поглед към изток, дето в това време съперничели помежду си трите големи държави, произлязали след разпадането на Александровата монархия: Египет, Сирия и Македония. Римляните били сърдити на царя Филипа V Македонски още от време на втората пуническа война, в която той се намесил. Скоро се представил повод на римския сенат да накаже Македония. След тригодишна война македонската фаланга била смазана от римските легиони при Киноскефале в Тесалия (197 г. пр. Хр.); Македония била лишена от външните си владения, изгубила флотата си и платила голяма контрибуция.

Във време на войната между Рим и Сирия (192—189 пр. Хр.) Филип V бил на римска страна. Но въпреки това сената го принудил да из-

празни градовете по южния бряг на Тракия, които завзел във време на тая война. Филип разбрал, каква съдба му готви Рим, и решил да се готви за нова война против римляните. За тая цел той най-напред отправил поглед към Тракия (183 г. пр. Хр.), отдето можел да черпи пресни военни сили, и вече кроел план да привлече като съюзници бастарните¹⁾ и скордистите²⁾. Той предприемал в Тракия няколко похода, които тука не можем да излагаме; ще се спрем само върху похода му в 181 г. пр. Хр.³⁾

За да не се породи съмнение у римляните, че той се готви за война против тях, Филип събрал войската в гр. Стоби (днешно Градско) в Пеония и от там навлязъл в областта на тракийското

¹⁾ Германско племе на с. от устията на Дунава.

²⁾ Келтско племе в Моравската област.

³⁾ За тоя поход ср. Ливий кн. 40, гл. 21 сл.

племе меди. Пжтя, по който тржгнал Филип, трябва да се тжрси в североизточна посока, защото медите са населявали днешните области Малешеве и Пиянечко чак до Осоговска планина и до Куманово. Ливий сжобщава, че Филип имал намерение да се качи на Хемус, защото вярвал общоразпространеното мнение, че от неговия вжрх могло да се види Черно-море, Адриатическо море, Дунава и Алпите. От това високо място той искал да се ориентира за бждещия си поход против Италия.

Под името Хемус у Ливия едва ли може да се разбира Стара-планина, която обикновено се означавала в старо време с името Хемус. Тряба да забележим, че Ливий (който впрочем черпи от стария историк Полибий), сжщо както и географът Страбон, не са схващали право планинската система на Балканите. Според тях Хемус е част от една планинска верига, която се протакала непрекъснато от Адриатика до Черно море. Повероятно е, че под Хемус у Ливия трябва да се разбира Рилския масив сжс сжседните планини.

Ливий разказва по-нататжк, че Филип V сжбрал сведения за изкачването от познавачите на местността. Те му сжобщили, че за войска няма никакжв пжт, че могат да се изкачат горе само отделни лица с малжк багаж, и то с големи мжчности. Но това не отчаяло царя. Той вжрнал сина си Деметрия в Македония и решил да се качи на вжрха. Но нека оставим да говори сам Ливий:

„Филип, който най-напред минал през Медика (областта на медите) и после през пустите места, лежащи между Медика и Хемус, стигнал сжс седемдневен марш в подножието на планината. Тук той се бавил един ден, за да си избере другарите, които щели да го придружават. На третия ден той тржгнал на пжт. Отначало по най-ниските хжлмове мжчнотиите не били големи, но колкото се изкачвали по-високо, все повече и повече по-

падали в гористи и непроходими местности. Най-после достигнали до такжв тжмен пжт, че поради гжстите джрвета и сплетените един в друг клоници едвам виждали небето. Когато достигнали близу до гребена на планината, то всичко така било покрито с мжгла — подобно нещо рядко става на други места —, че пжтували сжщо тжж трудно, както нощно време. Най-после на третия ден стигнали вжрха. Всички били измжчени от пжтя, но най-много от всички царя, поради напредналата си вжзраст. След като принесжл жертва вжрху два олтара, които посветил на Юпитера и на Сол (Слжнцето), той слязжл за два дни вместо за три, както се бе качил, защото се страхувал от нощните студове, които тук вжв време на горещниците приличат на зимните“.

Ливий добавя, че когато Филип и другарите му слезли от планината, те не опровергали общото мнение за гледката от вжрха ѝ, вероятно за да не бждат подигравани, дето се изкачвали напусто. От това се вижда, че източника на Ливия не е споделял мнението, че от Хемус се откривала тжж далечна гледка.

Мнението, че Филип се изкачил на Рила, именно на Мусалла, е изказано от Остера още в 1886 г. Сжщото мнение изказахме по-кжсно и ние, без да ни беше известна статията на Остера. Напротив, Томашек и Иречек приемат, че Филип се изкачил на Витоша. Напоследжк виенския географ Е. Оберхумер застжпва мнението, че Филип в сжщност се качвал на Вежен или Юмрук-чал в Стара-планина; значи той приема, че под названието Хемус и у Ливия трябва да се разбира тая планина. Обаче от текста на Ливия се вижда, че Филип след слизането си веднага навлязжл в земята на дантелетите, които са живеели в днешно Кюстендилско, а това говори в полза на нашето мнение.

Проф. Гавр. И. Кацаров:

МАЛКАТА ПЕЩЕРА

от Р. Попов¹⁾.

След като се запознахме в общи черти с пещерите, нека направим една екскурзия до Малката или иначе наречена Тонюва пещера близу до Тжрново.

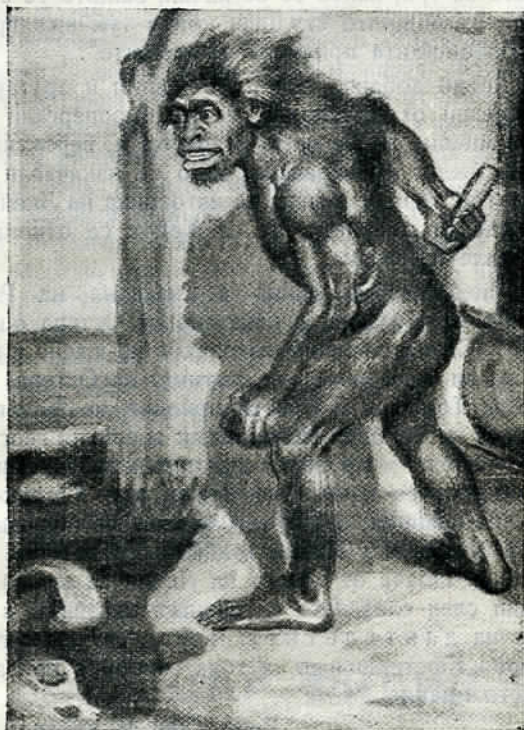
На север от старата столица, скрит между последните височини на Северо-балканското предпланиние, се намира живописен дервент, известен на местното население с името „Дервенито“. Той се затваря от високи скалисти хжлмове, които завжршват най-горе с бели баремски варовици, отвесни като зидове. От двете страни на хжлмовете, непо-

средствено под скалите се зеленеят де по-гжсти, де по-редки горички, на мястото на които в турско време са виреяли хубави лозя сжс слупени „колиби“ — вилите на охолните старостолчани. Много от тия лозя бяха запазени джлго време след освобождението, докато филоксерата ги унищожи окончателно едва преди 25—30 години. При подножието на горите отлево лжкатуши шосето от Тжрново за Бяла, отдесно — трансбалканската железно-пжтна линия, а между тях се промжква р. Янтра, която бжрза да напусне последните височини на Малкия Балкан. Не напразно много пжтешественици са се вжзхищавали от

¹⁾ Като продължение от Пещери, вж. кн. 1 и 2.

този красив канон, отворен в самото подножие на северното балканско предпланине. Между хубавата липова гора, която покрива западния склон на Дервента, на няколко километра само от Търново, се издига манастира Св. Преображение, в близките скали на който се отварят входовете на няколко пещери, някои от тях мъчно, други леснодостъпни. От последните особен интерес представят Манастирската пещера, по-на юг от нея Малката пещера, а около стотина метра от тая Голямата пещера.

Ние ще посетим Малката пещера. Тръгваме от Търново до там по най-удобния път. Минаваме

Първобитния човек според Купка

край разсадника до градската градина, изкачваме се на Каргала и от там се спускаме към Блатото на Зеленка. От тук взимаме пътеката която води към с. Беляковец и, преди да стигнем до „Чешмата“, отделяме се на десно, минаваме „Плочите“, дето се намират каптажите на водите за Търново, и стигаме „Голмял“.

Докато се любуваме на красивия карстов терен, очите ни веднага се спират на живописния Дервент, чиято гледка от тази височина е романтична. На север се открива Долнедунавската равнина, върху която се вижда шосето за Бяла чак до Боруш, а на изток от него на значително разстояние лжкатуши р. Янтра. След малка почивка ние се спускаме в първата тераса на Голмялското плато, която ни води към Голямата пещера. Преди да стигнем до нея, по една пътека, скрита в храст от

лиляк, слизаме на втора тераса, която води на север по посока към манастиря, и не след много ние сме вече при входа на Малката пещера. Входът ѝ във форма на доста правилен свод има височина 2.5 метра, а диаметър в основата 4 метра.

Отначало пещерата е тясна (3—4 м.) и прави няколко незначителни завоя. След като изминем 43 м. от входа, влизаме в една доста голяма зала с диаметър приблизително 10 м. По-нататък пещерата се дели на два клона: десен, проходим до 37 метра, и лев, — до 28 метра. Така щото максималната дълбочина, до която бихме могли да се промъкнем, е 92 м. Целият под на пещерата е покрит с глина, върху която при входа лежи дебел пласт хумус и овча тор.

След като обходихме пещерата, нека направим две разкопки. Място за първата избираме към джното. Пред нас лежи една дебела сталактитна кора, покриваща дебел пласт червена дилувиялна глина, от която се подават крайщата на две кости. Разчупваме кората и копаем в глинения насип. Още в самото начало откриваме една голяма челюст, до нея лежи втора в съседство с един разтрошен лоб и множество прешлени, ребра и кости от крайниците (краката).

Очевидно попаднахме върху скелета на една пещерна мечка (*Ursus spelaeus*). Разкопаваме след това насипа в лево и в него намираме кости от същото животно. Във въображението ни се рисува следната картина. Реката Янтра, много по-плитководна през дилувиялната епоха, е скована от лед. Околните хълмове, обрасли тогава с буйна гора, лежат под дебела снежна покривка. Чува се рева на пещерните мечки, които се лутат ту тук, ту там, за да наситят глада си. Нощта наблягва. Обитателите на пещерата се прибират в логовищата си, за да почнат помежду си борба, жертва на която стават естествено по-слабите. Изнурените от живота мечки, в преклонена старост биват разкъсани или лежат в някой кът на пещерата, дето чакат смъртта. Нощно време хиената вие по хълмовете. Тя подуша жертвите трупове в пещерата и лакомо се нахвърля върху тях. Грамадната пещерна мечка е обаче по-дирята ѝ. Почва се неравна борба, която ще се свърши с разкъсване трупа на хиената. Дивите коне, говеда, елени и пр. лятно време пасат из девствените гори на днешното Беляковско плато. Подплашени от рева на някой плжтояд, разбягват се и в страха си някои от тях дирят убежище в пещерата, за да не излезат вече от там. На ред подобни сцени е била свидетелка Малката пещера в продължение на няколко хилядолетия. Грамадното количество кости от мечки, хиени, говеда, коне, елени, вълци и пр., които намираме натрупани в дилувиялната пещерна глина, говорят най-красноречиво за тия сцени, наложени от борбата за съществуване.

Гладът застава дилувиялния човек, сгушен в някоя недостъпна пещера или подмол в дервен-

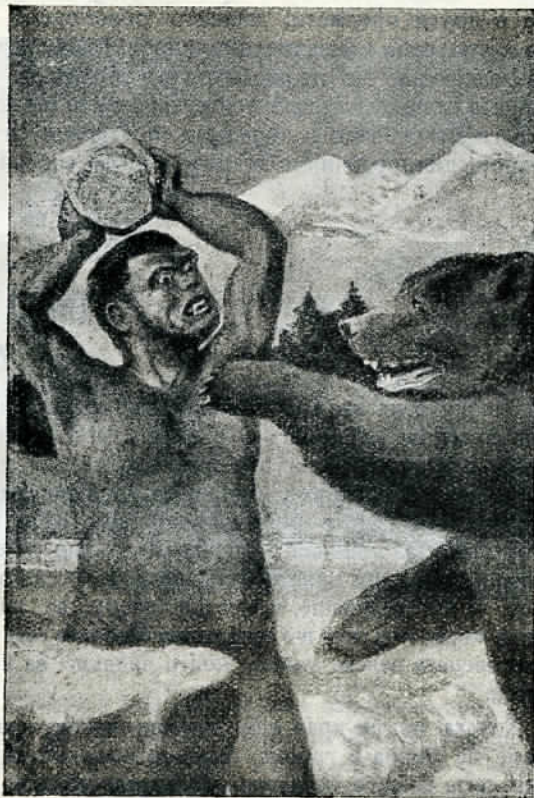
ските скали, да подири храна. Вжоржен с каменна брадва или лък, разчитайки на яките си мускули, той излиза на лов, като дебни по следите на северния елен или друго животно, гледайки в същото време да избяга срещата си с пещерната мечка; но ако тази среща се наложи, той ловко се брани и смело напада, докато успее с един сигурен удар да забие каменната брадва в лоба ѝ. Отвлича трупа в жилището си, месото лакомо бива изяждано от него и близките му, а кожата ще послужи за облекло.

Но не редки са били случаите, когато първобитният човек е ставал жертва в подобни борби, особено през суровите и студени зими на дилувиалната епоха, когато той е водил с пещерната мечка упорита борба да завладее пещерите.

Нека направим друга разкопка близу при входа на пещерата. Разчистваме дебелия торен насип и стигаме до една черна жилава глина, в която изобилно се срещат въглени, пепелни прослойки, множество кости от диви и домашни животни, а между тях такива и от човек. Кости обаче от пещерна мечка и хиена не се срещат вече. Към стената на пещерата откриваме едно огоряло поле с 3—4 наслагани камъка, а около тях маса животински кости, строшени глинени съдове, разни орждия от кремък, кости, рога, камъни и пр. Не е трудно да се догадим, че тук на това място е имало огнище. Грижливо събрания материал от тази разкопка ще ни нарисова друга картина. Дилувиалната епоха вече е заменена с алувиалната. Пещерната мечка, хиена, северният елен отдавна са изчезнали. На мястото на суровия студен климат дохожда умерено топло. Опасните за живота на човека плътоядни животни биват замествени от видове, които днес живеят. Човека напуска мъчно достъпните дупки. Лятно време прекарва на открито в сенчестите гори на Дървентата или под навеси, направени от клонове и шума. Зимата, ако сега и не толкова студена, все пак го заставя да дири убежище в пещерата, като по-топло и по-защитено от ветровете място.

Но нека сега наново се повърнем при разкопките и внимателно разгледаме събрания материал. Събрали сме голямо количество кости, челюсти и зъби от обикновената мечка (*Ursus arctos*), рогач, сърна, дива котка, лисица, язовец и пр. Тия останки намираме разхвърляни около огнището. Очевидно те показват, че първобитният човек, който е обитавал Малката пещера, се е занимавал с лов. За това еднакво говорят намерените върхове за стрели, направени от кремък и кости. За същата цел е употребявал каменната брадва и прашката, а вероятно си е служил и с примки и ями. Освен кости от диви животни, събрали сме и такива от домашни, главно от обикновено говедо, овца, коза и свиня, видове, които през дилувиалната епоха не се срещат. Това показва че с настъпването на алувиалната епоха дохожда от изток едно ново насе-

ление, което донася със себе си съвсем друга култура и опита да се отглеждат домашни животни. Освен с лов и скотовъдство, обитателите на Малката пещера са се занимавали и със земледелие и риболовство. За това ни говорят намерените пясъчни хромели (мелнични камъни), житни зърна и кости от риби, главно от шаран, ловен в Янтра. Присъствието на глинени съдове явно показва, че грнчарското изкуство е било вече познато. Съдовете са работени на ръка, без помощта на грнчарско колело. Те са слабо изпечени на свободен огън.

Първобитният човек според Килц

Лете несъмнено обитателите на Малката пещера са ходили голи. От облекло те са имали нужда само зимно време. За такова главно са употребявали животинските кожи. Убитото животно е било разпирано с помощта на ножове, направени от кремък. Такива попаднаха няколко. Месото, сурово, печено или варено, ще бъде изядено. Кожата, изчистена с кремъчни стъргалки и грубо зашита с тънки ремъчки, увити нишки или лико, ще послужи за дреха през зимата. За да се зашият кожата, нужни са били игли и шила, каквито, направени от животински кости, намираме няколко.

Мирните, тихи занятия, на които се предава първобитният човек през алувиалната епоха, значително смекчават неговия нрав. Той заживява в

малки общества, има семейство и полага грижи за него. В свободно време замисля се и за своя тоалет. Кичил се е с наниз, направени от пробити кости, зъби и черупки. Няколко пробити черупки и денталии (*Dentalium*), намерени в нашата пещера, произхождат от миоцена при Плевен. Това не показва ли, че търговията, във форма на размяна, е съществувала вече? За същото нещо говорят и намерените орждия от камък, какъвто изобщо в северна България не се среща.

Правим една разкопка малко по-навътре от входа на пещерата. Откриваме заровен човешки скелет и около него 2—3 кремъчни орждия, два сжда и други предмети, каквито обикновено са били в употреба в ежедневиия живот. Всичко това свидетелствува, че първобитните обитатели на пещерата са полагали вече грижи за своите мъртви. Те са ги погребвали в пещерата, поставяли са до трупа орждия, оржия и сждове; защото, вярвайки

в безсмъртието на душата и в задгробния живот, мъртвите ще имат нужда, както от жилище така и от поставените предмети. Тук виждаме първите зачатки на религиозния култ.

Всички орждия, които извади от насипа лопата ни, са направени от кости, рога, кремък и камък. Никакви следи от метал. Следователно пещерата е била обитавана през младата каменна епоха, която у нас завърши около 2000 г. пр. Хр. Искъсно човекът открива металите: най-рано медта, после бронза, а най-после желязото, и прави значителна крачка напред в културно отношение. Научава се да строи жилища, напуска пещерите, заживява в селища и по-големи общества. Създава по-късно държавата, строи градове, изнамерва писмените знаци и влиза вече в историческата фаза. Така постепенно ние се приближаваме до века на парата и електричеството, последните генерални открития на човешката мисъл и ум.

МОНБЛАН

от Марк Твен.

Всички бяха навън; всички бяха на главната улица в селото (Шамони) — и не по тротоарите, а по цялата улица. Всички се движеха, блъскаха, спираха, приказваха, чакаха, бодри, любопитни, заинтересувани — защото бе време за трена. Или по-право, време за трамвая — половин дузина големи трамвайни кола ще пристигнат скоро от Женева, и селото се интересуваше, всеки по своему, да види, колко и какъв нов свят ще пристигне. Изобщо това бе най-оживената селска улица, която видяхме на континента.

Хотела ни бе край един шумен поток, чиято музика бе бурна и громка. Ние не можахме да го видим сега, защото бе тъмно, но човек можеше да определи мястото му и без светлина. Пред хотела имаше широк ограден двор, който бе пълен с групи местни жители, които чакаха пристигането на трамвая или се наемаха като водачи на планинари за утре. В двора имаше и един телескоп, чиято огромна търба бе насочена към светлата вечерница. Дългата веранда на хотела бе пълна с туристи, които седяха загърнати в шалове или наметала под широкия навесен масив на Монблан и се разговаряха или размишляваха.

Никоя друга планина не изглеждаше тъй близко. Неговите могъщи склонове като че ли опираха о лактите ни, а величествения му купол и високия венец от стройни минарета наоколо му изглеждаха да стърчат туку над главите ни. По улиците бе нощ, ламби блещукаха навсякъде. Широките плещи и подножията на планините тънеха в мрак, а върховете им плуваха в странно, дълбоко сияние, което наподобяваше сжщинска дневна светлина, но имаше

нящо меко, нежно, което бе съвсем различно от яркия бял блясък на обикновената дневна светлина. Неговата лъчезарност бе силна и ясна, но в същото време мека, възвишена, небесна. Не, това не бе нашата груба, нахална, реалистична дневна светлина — то бе видение от приказна страна, то бе нящо небесно.

Дневната светлина се изгуби. Сега месечината се показва зад извишениците в небето игли и кули от голи скали, които стърчеха малко в лево от купола на Монблан, право над главите ни, но не можеше да се издигне толкова на високо, че да се покаже цяла над тях. Тя ту показваше светлата джга на горнята си третина и я провлачаше зад нажбената скала, ту някоя игла се изпречаше като статуйка от слонова кост срещу блестящия светъл щит, а след малко, като че ли по свое желание и воля, се изплъзваше от него и се превръщаше на някакъв тъмен призрак, докато в същото време следующата игла се появяваше на нейно място и запетняваше чистия диск с черната удивителна на своето присъствие. Върха на една от тези игли представляваше силует на правилна заешка глава. Неосветените върхове и минарета, които се очертаваха неясно като привидения над нас, докато другите се белеяха горди и непоколебими в сняг и лунна сетлина, придаваха на картината особен ефект.

Но най-величествената картина настъпи, когато месеца, след като мина редицата игли и кули, се скри зад могъщата бяла снага на Монблан. Буйно зеленикаво сияние обля небето из зад планината. В него плуваха въздушни ивици и панделки и озарени от странната светлина се лутаха насам натам като

блядо-зеленикакви пламъци. След малко излъчващи петна — широко разперени като ветрила сянки — се разрастваха и протягаха от зад планината дори до зенита. Сжс своята красота и възвишеност тази картина караше да замира у човека джха от удивление.

Ние тргнахме да се поразходим из улицата. Отминахме един-два квартала и на един кржстопжт, дето се срещаха четири улици и се редяха пжрвите магазини в селото, ние видяхме на пжтя насжбрани се големи групи хора. Това бе борсата на Шамони. Тези хора бяха облечени като водачи и носачи и тук се пазаряха с туристите.

Канцеларията на тази знаменита личност, главния гид, главата на шамониската водаческа задруга, бе наблизу. Тази задруга е едно стегнато, сплотено сдружение и се управлява по строги закони. Има много пжтища за излети, някои опасни, някои не, някои, които могат да се правят безопасно и без водачи, други, които не могат. Бюрото определя всички тия работи. Кждето то реши, че водач е необходим, вам се забранява да ходите без такжв. Но вас не ви остават да бждете и жертва на изнудване: законжт определя, какво трябва да платите. Водачите служат по ред. Вие не можете да си изберете сам човека, в чиито ржце ще поверите живота си, а трябва да вземете и най-лошия, ако е негов реда.

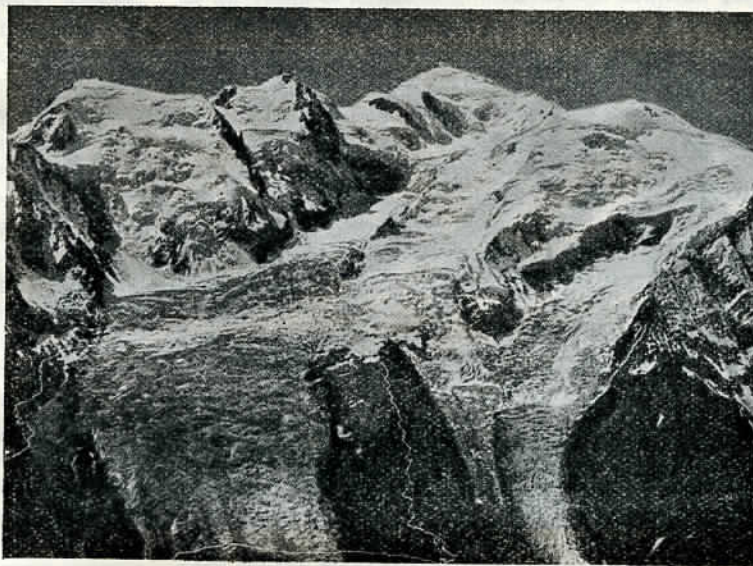
Вжзнаграждението на водача се движи от два-три лева (за някои малки излети от по няколко стотин метра) до сто лева, според изминатото разстояние и естеството на пжтя. За едно пжтуване до върха на Монблан и назад то е сто лева — и водача си ги заслужава. Нужното за едно такова изкачване време е обикновено три деня, и през тези три деня има достатъчно рано-ставане, за да направи човека „по-здрав и богат и умен“, отколкото някой има право да бжде. Вжзнаграждението на носача за сжщия излет е петдесет лева. Някои лудниовци — пардон, исках да кажа туристи — обикновено ходят заедно и си поделят разходите, та по такжв начин се улесняват. Защото ако някой л... турист, исках да кажа, иска да отиде сам, той трябва да вземе няколко водача и носача и това ще му струва тжврде скжпо.

Ние влязохме в канцеларията на главния гид (водач). По стените на стаята бяха накачени карти на планините, една-две фотографии на водачи и портрета на учения Де Сосюр.

В стжклени кафези бяха поставени няколко облепени с надписи парчета от обуша, геги и други останки от туристски принадлежности, напомнящи приключения на Монблан. В една книга бяха протоколирани всички вжзкачвания на Монблан, почвайки под № № 1 и 2 с изкачванията на Жак

Балма и Де Сосюр в 1787 год. и свжршвайки с № 685, мастилото на който още не бе изсжхнало. И наистина № 685 чакаше пред масата на главния гид да получи скжпоценната официална диплома, която щеше да напомня на неговото немско семейство и на потомците му, че той веднаж е бил достатъчно неблагорарумен да се изкачи на върха на Монблан. Той изглеждаше много щастлив, като получи документа си. И наистина, той говореше вжзбудено, високо и каза, че е щастлив.

Аз се опитах да купя една диплома за един приятел инвалид дома, който никога не бе пжтувал и чието желание през целия му живот бе, да се изкачи на Монблан. Но главния гид грубо отказа да ми продаде. Аз се обиджх много. Казах, че не ще оставя

Монблан

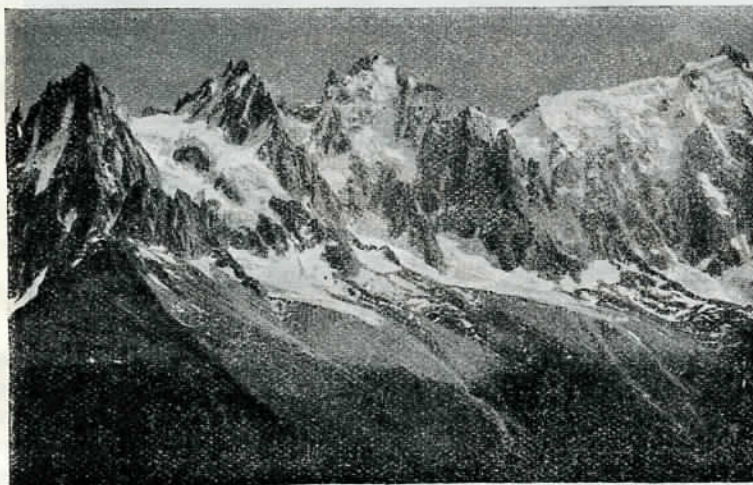
да се отнасят с мен така заради народността ми; че той току-що продаде една диплома на този германец, а и монте пари струваха толкова, колкото и неговите; че аз ще направя така, щото той да не може да джржи дюкян, за да продава само на германци, а да отказва на американци; че аз ще му отнема патента, само като си хвжрля носната кжрпичка; че ако Франция откаже да го махне от там, аз ще подигна международен вжпрос и ще докарам работата до война, кржв ще се лее по земята; и не само това ами ще отворя на среща му друга продавница и ще продавам дипломи на половин цена.

Аз ще ги продавам само по десет стотинки. Но никой не ми предложи десет стотинки. Аз се опитах да предумам това германче, но не биде, то не искаше да ми даде дипломата, нито да ми я продаде. Казах му, че моя приятел беше болен и не можеше сам да дойде, но той ми отвжрна, че не дава пет пари за това, че той сам имал нужда от дипломата, и как сжм могъл да си представлявам, че той ще рискува главата си, за да я получи, та да я далее на

един болен чужденец. Като не иска, не иска. Тогава аз реших, че ще направя всичко, каквото мога, за да унижа Монблан...

* * *

На другата сутрин след закуска ние излезохме на двора и наблюдавахме групите туристи, които пристигаха и заминаваха с мулетата, водачите и носачите си. След това хвърлихме един поглед през телескопа на снежната гърбица на Монблан. Тя блещеше на слънцето и широката гладка изпъкналост изглеждаше да е само на няколко стотин метра от нас. С просто око ние смътно различавахме сградата на Пиер Поантю, разположена край големия ледник на около 1000 м. над равнището на долината, но през телескопа ние видяхме всичките ѝ по-

Кулите източно от Монблан

дробности. Когато аз гледах, една дама мина край къщата на муле, и аз я видех с най-голема точност и яснота. Бих могъл да опиша най-точно дрехите ѝ, видях как тя кимаше с глава на хазаите, как поддръпна юздите на мулето и подигна ръката на челото си, за да си заварди очите от слънцето. Аз не бях привикнал да гледам през телескоп. И наистина, по-рано никога не бях гледал през добър телескоп. Струваше ми се невероятно, че тази жена може да бъде толкова далеч. Аз си представявах, че мога да виждам всички тези подробности и с просто око. Но когато се опитах, мулето и хората изчезнаха съвсем, а къщата се бе смалила до неузнаваемост. Опитах пак с телескопа, и всичко пак се оживи. Черните сенки на мулето и жената се очертаваха резко на стената на къщата и аз видях, как силуета на мулето размахваше ушите си.

Телескопулиста — или телескопулария — не знай кое е по-право, каза, че една група туристи е на път за Монблан и след малко ще се покаже по най-горните височини. И ние можахме да почакаме и да наблюдаваме изкачването.

Изведнаж ми хрумна една великолепна идея. Аз исках да стоя с някоя група на върха на Монблан, просто за да мога да казвам, че съм го правил. И аз вярвах, че телескопа може да ме постави на седем крачки от най-високо стоящия човек на групата. Телескописта ме уверяваше, че може. Тогава аз го попитах, колко му дължа за докждето бях стигнал. Той каза един франк. Попитах го, колко ще ми струва, да направя цялото изкачване. Три франка. Аз веднага се съгласих да направя цялото изкачване. Но предварително се осведомих да ли няма някаква опасност. Не, каза той, с телескопа нямало никаква. Той бил качвал вече много хора на върха и никога не е пострадал никой. Попитах, колко би искал още, да дойде и моя компанйон с мен, заедно с толкова водачи и носачи, колкото биха били нужни. Той

каза, че се съгласява да вземе Хяри за два франка и че ако ние не сме необикновено страхливи, той не намира за нужно да взимаме водачи и носачи. Не било обичай да се взимат такива при пътувания с телескопа, за щото те бивали в случая повече товар, отколкото помощ. Той прибави, че групата, която се изкачваше, наближавала сега най-мъчната част от пътя, и ако побързаме, ще я застигнем вътре в десет минути и тогава ще можем да се присединим към нея и да се ползуваме от нейните водачи и носачи, без те да знаят и без никакви разноси за нас.

Тогава аз казах да потеглим веднага. Мисля, че казах това съвсем спокойно, макар че почувствувах известно потреперване и пребледняване пред вид естеството на подвига, за извършването на който аз така безрасждно се залових. Но стария геройски дух ме бе овладял, и аз си казах, че веднаж рискувал, немога да се повръщам. Ще изкача Монблан, ако ще това да ми струва и живота. Казах на човека да насочи телескопа в нужното направление и да почнем изкачването.

Хяри се бе изплашил и не искаше да вярва, но аз го окуражавах и му казах, че ще го държа за ръка през целия път, и той се съгласи, макар и да потрепера малко отначало. Хвърлих последен печален поглед на приятната летна картина наоколо, па смело поставих окото си на стъклото и се приготвих да се изкачвам по стръмните ледници и вечния сняг.

Поехме внимателно и предпазливо пътя през големия ледник Босон, над зеещи, ужасяещи пукнатини и между огромни канари и ледени стълпове, по които висяха исполински ледени капчуци. Ледената пустиня, що се простираше на дълж и на шир пред нас, бе по-дива и безлюдна, отколкото би могла да се опише, а опасностите, които ни обсаждаха от всички страни, бяха толкова големи, че навремени аз доста

се позамислях, дали да се върна. Но не губех кураж и продължавах.

Минахме ледника благополучно и почнахме бързо да изкачваме стръмнината отсреща. След седем минути от тръгването ни стигнахме на една височина, дето картината имаше съвсем друг вид. Пред нас се изпречи един безкраен склон светящ синя. Когато окото ми се плзгаше по тази страшна стръмнина далеч нагоре в небето, мен ми се струваше, че всичко възвишено и величествено, което бях видял до сега, бе съвсем незначително в сравнение с това.

Спряхме за минута да починем, па почнахме бързо да се изкачваме нагоре. След три минути ние съзряхме групата пред нас и се спряхме да я наблюдаваме. Хората ѝ се бореха с един дълъг, наклонен снежен гребен — дванадесет души, навързани заедно, по на петнайсетина стъпки един от друг, те вървяха в една редица и се открояваха ярко върху чистото синьо небе. Между тях имаше и една жена. Ние ги виждахме, как те дигаха и слагаха краката си, как махаха алпийските си геги в такт напред, като много наредени едно до друго махала, и как после се наблягаха на тях, виждахме как дамата развяваше кърпичката си и пр. Те се тжтреха нагоре мудно, измъчено, защото се изкачваха непрестано от Гран-Мюле по ледника Босон от три часа сутринта, а сега бе вече единадесет. Ние ги видяхме, как те седнаха на снега да почиват и да пият нящо от едно шише. След малко те тръгнаха пак и когато приближиха последната височина ние ги настигнахме и се присъединихме към тях.

Ето ни всички на върха! Каква гледка се отваряше долу пред нас! Далеч под северозападния хоризонт се дилеха безгласните вълни на Фарнезките възвишения, снежните им куполи тихо светяха в смегчения от далечината блясък. На север се извисяваше гигантската фигура на Воблхорн, забулен до рамене от черни буреносни облаци; зад него от десно се простираше дългата редица върхове на Цизалпийските Кордилери, надиплени в нежна мъгла; на изток се издигаха огромните маси на Йоделхорн, Фулхорн и Динерхорн, чистите, безоблачни върхове на които светяха бели, студени на слънцето, а зад тях се мерзеееше далеч бледната линия на Готс оф Джъбълхорн и Егюл дез Алегени; на юг стърчаха димящия купол на Попокатапети и недостъпните висини на безподобния Скриблхорн; на запад-юго-запад импозантният масив на Хималаите дремеше в пурпурно сияние, и от там наоколо по целия небосклон окото блуждаеше над неспокойното

море на озарените от слънцето Алпи и отбелязваше тук там внушителните възвишения и замечаните куполи на Ботлхорн, Сядлхорн, Шовелхорн и Паудерхорн, къпящи се в славата на слънчевия ден, изпжстрени от тихо отминаващи петна — сянки на странствуващи облаци.

Овладани от величието на картината ние всички едновременно нададохме вик на удивление.

Някой до мен, смутен от вика, каза: „Опомнете се, какво сте се развикали така на сред улицата?“

Това ме свали за един миг в Шамони. Аз казах мислено мнението си на господина и го оставих. Заплатих на телескописта пълното възнаграждение, като му казах, че сме очаровани от излета и ще останем долу, няма да се качим пак, за да искаме да ни свали с телескопа. Това му се понрави много, защото, разумява се, ако искаме, ние можехме да скочим обратно на върха и да го накараме да ни върне обратно долу.

Разсъдих, че поне сега ние можахме да получим дипломи. И ние отидохме да искаме. Но през всичкото време, докато бяхме в Шамони, главния гид все ни отпращаше под един или друг предлог и ние не ги получихме никога. Толкова за неговото пристрастие към народността на хората. Във всеки случай ние му досаждахме достатъчно, за да го накараме да ни помни, нас и нашия излет, дълго време. Той даже каза веднаж, че би желал да имаше в Шамони приют за душевно болни. Това показва, че той действително се страхуваше, че ние ще го накараме да полудее. Това бе и нашето намерение, но липса на време ни попречи да го изпълним.

Не смея да препоръчам на читателя единия или другия път за изкачване на Монблан. Ще кажа само това: ако той е много страхлив, радостите на излета едва ли ще го възнаградят за трудностите и страданията, които ще изпита. Но ако той има добри нерви, младост, здраве и смела, твърда воля, и може спокойно да остави добре обезпечено семейство, ако би да се случи най-лошото, то той ще намери в изкачването прелестно удоволствие, а гледката от върха е видение, за което може да се сжнува, да се разказва, да си спомня човек с удоволствие през целия си живот.

Но ако не мога да съветвам читателя да рискува изкачването, не мога да го съветвам и да го не прави. Избере ли обаче първото, нека внимава за две неща: да избере спокоен, ясен ден и да не плаща предварително на телескописта. Има разни тъмни истории, как той е изкачвал предплатили излетници и ги е оставял да се пекат на върха.

Прев. от англ. Пейо.

ДРУЖЕСТВЕН ЖИВОТ

Пътуване с намалени цени. — С писмо № 1 от 14 януари т. г. Централното Настоятелство замоли Дирекцията на Българските Държавни Железници и пристанища да поднови нареждането си по пътуването на дружествените членове с намалена цена по българските железници. По-долу даваме текстуално окръжното, което Дирекцията е издала по този повод до своите органи и с което ще трябва да се съобразяват всички излетници — дружествени членове, когато искат да пътуват с намаление по железниците. Особено обръщаме внимание на това, че при такива пътувания излетниците винаги трябва да носят със себе си личните си карти. За препоръчване е при такива излети главатаря, у когото ще бъде удостоверението от клона и пътнишкия билет, да събира предварително (при записването на излетниците) картите на всички излетници и да им ги раздава в трена. Нека не се забравя, че едно пътуване без карта може да има за последствие лишаването на всички туристи от привилегията да пътуват с намалени цени. — Ето и самото окръжно:

Окръжно № VII. 41-40 от 20.1.1922 г. — До всички железнопътни станции, превозния и контролен персонал. — Съгласно чл. 6, буква з и чл. 7, точка 7 от правилника за безплатните и с намалени цени превози по Б. Д. Ж. разрешава се на членовете на клоновете на Българското Туристско Дружество, както и на тия от клоновете на Юношеския Туристски Съюз да пътуват с 50% намаление по железниците, без да искат за това предварително разрешение от Главната Дирекция, ако пътуват в групи най-малко от 8 души, без ограничение на разстоянието, и представят общо за цялата група уверение обр. № 8, издадено от настоятелството на надлежния туристски клон за всяко пътуване, като всеки член е снабден и с лична карта. — Настоящото важи до началото на идната година, докато се замени с ново окръжно. — Глав. Директор: (подп.) В. Каракашев.

Нови клонове. — С настъпването на пролетта и пробуждането на природата за нов живот настъпва и едно оживление у малко и голямо, един стремеж към единение с природата, към свобода, почва и усилен излетна дейност на жреците на природата — туристите. И тъкмо това е най-сгодното време за нагледно широко пропагандиране идеята на туризма, за проявяване на крепка организационна дейност, за насърчване и подпомагане подновяването на заспали и образуването на нови туристски клонове и дружини, каквито и не закъсняха да се явят като плод на местна инициатива и на другарски и приятелски преговори и увещания от близки, съседни организации. Още в миналия брой на Български Турист ние съобщихме за подновяването на два дейни клона от Б. Т. Д., Кюстендилския Осоговец и Плевенския Кайлъшка Долина. Сега ние можем да попълним броя им с още три, Колош в Радомир, Елин връх в Св. Врач и Приста в Русе.

— На 5 и 6 март т. г. Дупнишкия клон Рилски Езера и Софийския клон Алеко Константинов от Б. Т. Д. устройха задружен излет-среща до гр. Кюстендил, дето да се срещнат и с инициаторите за подновяването на тамошния клон и да им дадат своята морална подкрепа за осъществяване и заздравяване на тяхното начинание. На гарата те бяха посрещнати от новооглашените и от множество граждани и гражданки, които изпълваха и целия път от гарата до града. Вече мощното „Балкани...“, с което излетниците влязоха в града, подигна духа и вля нова струя от туристски усет в подготвеното от новите им другари настроение между гражданството.

Още същия ден се състоя едно събрание между Софийци, Дупничани и Кюстендилци, на което се раз-

мениха мисли върху организирането и оформяването на подновения клон и инициаторите му получиха необходимите за това осветления. След събранието всички вкупом се отправиха за Хицарлъжка, гордостта на Кюстендилци, отдето се любуваха на хубавата околност на града и на гиздания венец от планини, що ограджа Кюстендилското поле. Вечерта Кюстендилци устройха на гостите импровизирана интимна среща в офицерския клуб, която при най-весело настроение продължи до късно след полунощ. Тук председателя на Централното Настоятелство г. Антонов поздрави Кюстендилци с новата културна организация в града им — подновения клон от Б. Т. Д., на който пожела бързо и успешно развиване и процъфтяване, и сред бурните одобрения на присъстващите декорира с дружествената значка първия кюстендилски турист, виновника за възобновяването на клона, г. Захариев, директор на Кюстендилската Девическа Гимназия.

На другия ден рано сутринта Дубничани заминаха обратно за Радомир, да се срещнат с тамошни другари и подготвят подновяването и на тамошния клон от Б. Т. Д., а Софийци излетуваха с Кюстендилци в близката околност на града.

На 12 март кюстендилските другари са имали учредителното си събрание, на което се приел устава на клона, който е бил наречен Осоговец, и се избрало първото му настоятелство, което се конституирало както следва: председател Йорд. Захариев, подпредс. подполковник Хр. Дончев, секретар Ст. Чехларов, касиер Ив. Спасов и съветници: Мара Василева и Д. Табаков. Клона брой вече повече от 50 члена.

— На 4 март т. г. по инициативата на възрастни членове от Юношеското Туристско Дружество Студенец в гр. Плевен се състояло събрание от съчувственици на туризма и любители на природата, на което е решено възобновяването на Плевенския клон Кайлъшка долина от Б. Т. Д. Събранието избрало тричленна комисия в състав Ат. П. Изгоренков, Д. Тошков и Ил. Бърдаров, която да влезе във връзка с Централното Настоятелство и да организира първото общо редовно събрание на клона, което да приеме устава и избере редовно настоятелство на клона. Комисията уредила на 18 март съвместно с Юношеското Туристско Дружество Студенец голяма танцовална вечеринка, която е имала голям успех и била много насърчителна за възобновения клон.

— На 26 март т. г. група любители на природата и туризма в гр. Радомир са имали събрание за основаване на клон от Б. Т. Д. в града им, на което е присъствувал и председателя на Дупнишкия клон Рилски Езера от Б. Т. Д. г. Казаков. Г. Казаков е развил пред събранието целите на Българското Туристско Дружество, изтъкнал смисъла и ползата от туризма, както за членовете-туристи, така и за обществото, и насърчил присъстващите да осъществят колкото се може по-скоро замисленото. След размена на мисли събранието решило основаването на клон от Б. Т. Д. под името Колош, като избрало и тричленна комисия в състав П. Миленков, Вл. Златаров и Ив. Сърбински, която да ръководи работите му до окончателното оформяване и организиране на клона.

— Същия ден в с. Св. Врач, Мелнишко, е основан нов клон от Б. Т. Д. под името Елин връх. Учредителното събрание, състояло се този ден, изработило и приело устава на клона и избрало първото настоятелство, което се конституирало както следва: председател Никола п. Тодоров, подпредседател Костадин Карастоянов, касиер Димо Т. Димов, домакин-библиотекар Кочо Кръстев и съветници: Васил Георгиев и Георги Вълчанов.

— На 7 април т. г. в гр. Русе се основал нов клон от Б. Т. Д. под името Приста. Основаването му било

добре подготвено от по-рано, като е била избрана и тричленна комисия, която да изработи проекто-устав и да организира учредителното му събрание. Последното се състояло на 7.IV, приело устава на клона и името му — Приста (името на старата римска крепост, върху развалините на която се издига днешния гр. Русе) и избрало първото си настоятелство, което се конституирало в следния състав: председател Иван п. Иванов, подпредседател Иван п. Константинов, секретар Крум Аврамов, касиер Манол Михайлов, домакин-библиотекар Вл. Сапунов и съветници: ротмистр Антонов, ротмистр Хранков и Димитр Сакакушев. Клона брои повече от 60 души членове.

В. Търновския клон Трапезица от Б. Т. Д. е имал на 19 март т. г. общо годишно събрание, на което настоятелството е дало отчет за развитието и дейността на клона през изтеклата година. Почти цялата дейност на настоятелството и клона през отчетната година е била съсредоточена в доизграждането и нареждането на импозантния туристски дом — хижа на историческия Царевец. Не лека е била работата на настоятелството в тия трудни за строеж времена и със средствата, с които е разполагал клона, да доизкара постройката и да уреди в нея уютен дом на туризма. За да намери евтин кредит, клонът е станал член на Търновската Популярна Банка, която се е показала твърде отзивчива на неговите нужди. Частни лица — членове на клона също са спомогнали много с ангажиране на своя личен кредит за клонови нужди. Довършването на строителната работа и уредбата на салона са натоварили клона с един дълг от около 30,000 лева. С прихода от урежданите през зимата в готовия вече салон всеки неделен ден туристски срещи с чай и танци е изплатена голяма част от този дълг, който в края на отчетния период е спаднал на 11,000 лв., и хижата е снабдена с нова покъщнина за около 5000 лв. В скоро време ще бъде довършен и горния етаж на хижата — спалните, за които клона разполага вече с 80 войнишки кревета, заедно с толкова тюфлеци и одеала.

Излетната дейност на клона през изтеклата година, макар и по-слаба, брои между многото едnodневни излети из околността на града и два-три по-големи — до Елисейна—Мина Плаканица—Враца (среща със Софийци и Врачанци), до Nicopolis ad Istrum и до Търновския манастир. — Броя на членовете през отчетната година е достигнал 304. През това време клона е устроил 2 вечеринки и 22 туристски срещи. Приходът от последните, заедно с постъпилите помощи от Окръжната Постоянна Комисия, Градската Община, Плевенския театър и др., и с постъпленията от членски внос достига сумата 76,248 лв., а разхода през годината възлиза на 74,775 лв. В края на отчетната година дружеството е разполагало с един недвижим имот на стойност повече от един милион лева. — През годината клонът е изгубил двама члена, ревностни туристи, г. г. Сава Попов и Анастас Григоров.

Общото събрание е решило покрай другото да се направят надписи на къщите — родни места на видни български граждани, да се поставят табла на снимки и на плана на града на гарите Търново и Горна-Ореховица, да се постави ветропоказател на Чан-Тепе, да се приготви кратък пътеводител на града и околността и да се направят опити за обучаването на чичерони. За довършването работите по хижата и за стопанисването ѝ събранието натоварило една комисия да изработи правилник, като до изработването му се прилага предложението от настоятелството проект.

Събранието е провъзгласило за почетни членове на клона г. архитект П. Козаров, основател на клона, неуморим работник в полето на туризма и издаването на Пътеводителя на Търново; г. Леон Филипов, един от виновниците за съграждането на хижата,

и г. Иордан Константинов, десетгодишен касиер на клона и неуморим сътрудник на първите двама.

В извънредното общо събрание на клона на 2 април т. г. е било избрано ново настоятелство в състав: председател Ил. Златев, подпредседател Борис Даваджиев, секретар Д. Щърков, касиер Св. Костов, домакин Т. Вителов и съветници: Александър Жеков, Димитр Георгиев и Иван Панайотов.

Габрово. — На 12 март т. г. трите туристски дружества в града — девическото Малюша, юношеското Градище от Ю. Т. С. и Габровски клон Узана от Б. Т. Д. дадоха заедно туристско утро в салона на казино „Бузлуджа“. Утрото бе открито от председателя на клона г. Еким Топузанов, който в сбита форма изтъкна грамадните ползи от туризма, след което се изпълиха литературно-музикалните номера, които предизвикваха всеобщо одобрение. Особено сполучлива бе „Селската концертна репетиция“, музикално-хумористична сцена от Супе, изпълнена от туристи и туристки, аккомпанирани от туристски оркестър. Утрото имаше голям успех, особено в морално отношение. То засили редовете на дружествата с нови членове и членки и спечели съчувствието на цялото гражданство за идното на туризма.

Хр. Вр.

Софийския клон Алеко Константинов от Б. Т. Д. устрои за членовете си и техните гости на 23 март т. г. в аудитория 45 научно-популярна беседа, на която бившият учител Д. Илков говори върху Черно Море в своето минало, настояще и бъдеще. Беседата бе добре посетена и лектора пред пълна аудитория със свойствената нему увлекателност обрисова битието на днешното Черно Море, неговата история, характера му, живота около него, по него и в него и изтъкна в кратце неговото историческо и стопанско значение.

Самоков. — На 6, 7 и 8 април т. г. по инициативата на Централното Настоятелство на Б. Т. Д. бе уредена среща в гр. Самоков между клоновете на дружество в Дупница, Долна Баня, Самоков, София и Пловдив. Поради лошото време срещата не можеше да има този успех, който се очакваше, и да вземе характер на една дружна манифестация на туризма. Въпреки слабото ѝ посещение обаче тя все пак даде своите резултати. На 6 април вечерта в салона на бившата семинария се състоя събрание, на което другарите от различните клонове имаха случай да се опознаят и да разменят мисли за обща дейност. Изтъкна се главно необходимостта от обща дейност на клоновете около Рила — Самоковски, Дупнишки и Долно-Бански — които имат обширно поле за работа и които биха могли да направят много за развитието на туризма в този дивен край на родината. На първо място се изтъкна нуждата от маркиране на пщитицата, прокарване на пътеки и постройката на хижи в Рила. Препоръчва се на двата клона, Дупница и Самоков, да влезат в разбирателство, да обмислят отделните въпроси и да пристъпят към работа. В свръзка с това се изказа и пожелание, щото празника на Рила, който ще се празнува за пръв път тази година, да се организира в истински празник на туризма.

На следния ден, 7 април самоковци разбождаха гостите из близката околност на града. Голяма част от времето гостите прекараха в приветливата „Туристическа градина“, на шосето за Чам-Кория, залесена от другарите туристи от самоковския клон. Вечерта самоковци дадоха импровизирана интимна среща на гостите в салона на военния клуб, на която присъстваха като гости и много видни самоковски семейства. Липсата на всяка официалност придаде на срещата особена задълбоченост, възможна само между истински любители на природата. В резултат срещата даде на самоковци двайсетина нови члена. При най-весело настроение тя продължи до късно през нощта.

Плевен. — На сжщите дни, 6, 7 и 8 април, бе уредена среща и между клоновете на Българското Туристическо Дружество в северна България в гр. Плевен, на гости на подновената Кайлжшка долина. Присжтствуваха са излетници от Врачанския клон Веслец, В-Тжрновския клон Трапезица и Габровския клон Узана.

ПО СЖБОРА.

XV. редовен туристски сжбор ще се сжстои на 24—28 май т. г. в старопрестолния град Тжрново. На сжбора могат и е желателно да присжтствуват от всички клонове, включително и подновените и новосъздаваните, освен официалните им делегати и гости, особено като се има пред вид, че при откриването на сжбора ще стане и освещаването на пжрвия туристически дом — хижата на Царевец. Сжбора ще има да се занимае с важни организационни въпроси в свръзка с изменението на дружественния устав и приспособяването му към новите изисквания и нужди на времето.

Какво ни предстои? — XIV. редовен дружествен сжбор, по непредвидени причини, трябваше да се задоволи само с вземане на временни решения по най-належащите въпроси, а изменението на устава и другите важни организационни въпроси да отложат за разглеждане и разрешаване в XV. редовен сжбор. Този сжбор наближава и ние ще подигнем тук няколко въпроса, които според нас трябва да бъдат предмет на най-грижливото проучване от страна на всички дружествени членове, та при разглеждането им в сжбора да не се вземат прибжзани и необмислени решения, а решения които, като изхождат от действителността, да бъдат и практически най-лесно приложими и изпълними.

Преди всичко необходимо е едно заздравяване на организацията на дружеството и стабилизиране положението на Централното Настоятелство. И тук ние опираме о най-болния въпрос в живота на дружеството: средствата, материалните средства за общата работа на дружеството, за това, което то има да върши като такова, като сжюз на клоновете си, и изпълнението на което се възлага на централното настоятелство. А тези средства, които дружеството ще потжрси пак в клоновете си, имат главно три източника: членски внос, дял от приходите на клоновете от разни забави, сказки, утрасрещи, вечеринки и пр. и абонамент на дружественото списание. Проект за изменението на устава предвижда за централната каса на дружеството за всеки редовен член 1 лв. месечен принос, 10% от поменатите вече приходи на клоновете и задължителното абониране на всички членове за дружественото списание.

Нека още в началото да поменем, че тези изменения се налагат сами по себе си, ако се иска от така нареченото централно настоятелство, което не е нищо друго освен връзката между отделните клонове и ръководно тяло на общодружествените работи, да проявява една полезна дейност. Защото централното настоятелство няма и няма да има свои доходи, а такива то може да очаква само от дружествените клонове. Ако ли пак се смята, че на това настоятелство не са потребни средства, ще трябва да кажем открито, че това е едно много пакостно заблуждение, и разгржщането само на бюджета е достатъчно да ни убеди в противното. И понеже настоятелството има да отговаря и задоволява само дружествени нужди, то и средствата му трябва да бъдат взети от това дружество — неговите клонове. Клоновете трябва да се проникнат от сжзнанието, че те имат дълг към централното настоятелство да го подпомагат морално и материално, всеки според податните си сили. Не изпълнят ли клоновете този свой дълг, върно е, че организацията няма да умре, но ще вегетира, а възможно ли е да има още български, които да

не схващат при днешното положение, че съществуването и развитието на организацията ни е една повелителност?

Процента 10% от приходите на клоновете, който се иска и който въпреки отдавна съществува във всички сродни нам организации, е необходим за да даде ония средства, които не могат да се добият от редонвите приходи — членския внос.

Наистина, увеличаването на членския внос при задължително списание е доста тежичко за всички ония, които са членове и на други организации. Нека, обаче, ни бъде позволено и ние от своя страна да заявим, че колкото това е върно, толкова по-върно е и това, че когато клонът проявява една постоянна, симпатична дейност, той не само печели симпатии и привжрженици на туризма, но и понасянето на материални жертви е много по-леко и се прави с много по-голяма готовност. И щом като това е така, на клоновете не остава освен да потжрсят и намерят средствата, с които биха могли не само да задоволят своите членове, да ги предразположат да бъдат по-щедри, но и да постигнат дружествените цели и по този начин да заемат ръководно място и спечелят симпатиите на обществото. Нека ни послужат за образец в това отношение Дупница, Враца и пр. А списанието, сведено вече до едно популярно илюстрирано списание, приятно четиво за всички любители на природата, подобрявано постепенно, трябва да бъде настолна книга за всеки дружествен член. Не може да бъде сжзнателен дружествен член онзи, който е чужд на духовната връзка, изразител на дружествения живот, каквото е и трябва да си остане нашият орган „Български турист“. Не само всеки член трябва да го получава с най-голяма готовност, но ние сме на мнение, че всеки дружествен член трябва да се задължи да запише поне по още един външен абонат, ако не повече. Защото не трябва нито за момент да се забравя, че най-добрият и мощен агитатор на дружествените ни цели ще си остане пак хубавия и мил „Български турист“.

От приходите от членски внос, от 10% и от абонамента на списанието ще трябва да се плаща разхода за печат, за хонорар на сътрудници, ако не искаме да върнем списанието назад, за пощенски и др. разноски, за клишета, за наем на дружествено помещение и пр. и пр. А с увеличаване на работата става наложително плащането на труда на един свободен или оставил се на разположение на дружеството човек. С развитието на дружеството изникват и други разходи, между които, струва ни се, трябва да се помене належащия разход за пътни по посещаване на клоновете от страна на централата. Нека всеки си разреши преди всичко въпроса, желае ли да се работи както трябва, или иска да имаме само дружествена фирма, а работа може и да не се върши. След разрешаване на този въпрос ние бихме побеседвали с най-голямо удоволствие с всеки приятел на туризма.

Наред с измененията на устава иде и изработеният проект за правилник за излетите. Струва ни се, че е крайно време да се прилага един правилник, за да се уредят във всяко отношение и дружествените излети. Както списанието е вече образцово, така и излетите трябва да бъдат образцово уреждани, защото това са две от най-мощните ни агитационни средства за разпространяване на туристическите идеи и печелене привжрженици. Ред и дисциплина трябва да има и в нашите излети; всеки трябва да знае своите права и задължжения, а особено главатаря. Уредени излетите, ние сме убедени, че те ще бъдат масово посещавани и едва ли ще има гостенини, който още след излета да не стане дружествен член и да не разправя сред близките си, колко е хубаво, приятно и полезно да се пътува с туристите. Но в голяма степен доброто издържане на един излет зависи от главатаря. Ето защо крайно време е да се занимаем и с школуването на главатарите, ако

искаме да издигнем още по-високо доброто име на дружеството ни. Но трябва работа, а не само празни приказки. И нека си подадем ръка за задружна работа и в това, както и във всяко друго отношение. Все ще се направи нящо. И по-добре е да се направи малко, отколкото нищо. А с времето постепенно при непрестанни усилия ще имаме и образцови гаватарии, което трябва да бъде идеал на дружеството.

С уреждане на гаватарския институт ще се постави сам на дневен ред и въпроса за събиране материали за пътеводител, щастливо начало за което турна другаря Пейо в бр. 3 на списанието. Но даже преди въпроса за пътеводителя трябва да се позанимаем и дадем малко усилия и за маркировката на пътищата. Работата наляга, належаща и една от основните цели на дружеството ни. За тази работа би могла, при добра организация, да се използва трудовата-повинност. Разбира се, че тази повинност би могла да се използва и за много други културни нужди, но на всеки случай не е зле да се има пред вид и маркирането.

Сега, когато след катастрофалните войни доде пак време да се предадем на мирна културна работа, струва ни се, че е дошло и онова време, когато ще трябва да се занимаем с въпроса за постройката и поддържането на хижи с общи усилия, защото хижите не бива никога да се схващат като притежание на отделните клонове, а като общо дружествено имущество по своето предназначение. Може ли и дума да става, че в една хижа еднакво биха намерили прием и подслон не само членовете на местния клон, но и членовете на всички дружествени клонове, както и всички любители на природата. Защо тогава в изграждането и поддържането на тези хижи да не вземат участие всички? Егоизма трябва да бъде далеч, много далеч от всеки истински турист!

Нещо повече, не е тайна за никого, че ако известни клонове можеха (хвала им!) да си изградят сами хижи, други могат да сторят това, имаме и трети клонове, които останали със слабите си материални средства, при най-геломо старание, не ще могат никога да осъществят тази туристска мечта. Такива клонове не ще да могат не само да се нагърбват с постройката на хижи, но и с тяхното поддържане, а това ще бъде един пасив за дружеството. Ето защо и в това отношение нам се струва, че едно обединение, сливане на всички фондове хижа е задоволителното уреждане въпроса за поддържането на сегашните и постройката на новите хижи из родните балкани. Ще се направи крачка напред. От това ще спечелят всички клонове, а с тях и дружеството. Въпросът е много сериозен и навременен и заслужава внимателно обмисляне.

Наред с въпроса за хижите, нам се струва, един от най-важните и болни въпроси за всички дружествени клонове и най-щастливо разрешен вече от тжрновския клон, това е въпроса за дружествено помещение, дружествен дом. Нашето убеждение е, че там дето ще има собствен дом, и дума не може да става за заглжване на клон. Независимо от това, че с поставяне основите на всеки дружествен дом ще се изградят все нови и неразрушими пристройки към величествената обща сграда — дружеството, но и изгодите, които доставя собствената сграда — удобство в настаняване, обзавеждане, икономии от наем, а сигурно и приходи, всичко това ще трябва да ни накара да се занимаем и налчукаме пжти, по който най-лесно бихме могли да имаме в седалището на всеки клон собствени помещения. Тия помещения ще бъдат едновременно освен дружествени канцеларии, но и дружествени клубове, дето ще се уреждат читални и ще се четат беседи, сказки, реферати, а най-важното ще служат като място за постоянно съприкосновение на членовете и опознаването им. Такива постоянни и редовни срещи са едно от най-сигурните средства за сближаване на членовете и привързването им към дружеството. От

не по-малко значение са и честите срещи и гостувания на клоновете помежду им. Много пжти се е писало и говорило по уреждане на спалните. Ние мислим, че докато клоновете не се одобият със собствени помещения, до тогава ще се приказва и пише само, но в действителност няма да може да се направи нищо по отношение на туристските спални. Уреждането на тези спални е една отдавна чувствуваща се необходимост. Нека си дадем труд да разрешим и този въпрос, като бъдем уверени, че след това ще може да се говори и пише само за дейността, а не за заглжването на клоновете.

Пак в тия собствени домове биха могли да се уредят постоянни изложби от избрани снимки. Но до тогава ние трябва да се постараме и уреждаме във всеки клон годишно по една изложба на сполучливи снимки на посетени от туристи хубави родни кжтчета. Време е вече да извадим от шкафовете богатите сбирки от снимки и да ги показваме на бжлгарина, за да види на книга, колко хубави неща има около него. По този начин бихме предизвикали у мнозина желанието да посетят хубавите кжтчета, да им се порадват непосредствено — ето ви още една придобивка за туризма.

Най-сетне в събора ще трябва да се уяснят и отношенията на дружеството ни към другите организации, разбира се, на почвата на взаимността. Уясняването на този въпрос е особено важно, за да има бждното централно настоятелство наставления, какво поведение да джржи спрямо другите организации при дадени случаи, а не впоследствие да бъде осждано, за дето е взело такова или инакво решение по някой въпрос.

Това са бегло зачекнати въпросите, които според нас, заедно с други още някои дребни въпроси, ще трябва да намерят своето правилно разрешение на събора.

Съвсем не с претенции, че сме разгледали всички засагачи дружеството ни въпроси, нито че сме намерили най-правилното тяхно разрешение, ние се спираме на подигнатите по-горе въпроси с желанието да предизвикаме всеки милеещ за дружеството член да се справи с тях, да ги проучи основно и в идния събор да се яви с ясно схващане по тях, да има едно оформено и добре обосновано мнение. Ние сме убедени, че тези и други въпроси ще се разгледат в събора и ще намерят своето правилно разрешение, но онова, което ние бихме желали, то е да видим това разрешение да се последва с красиви непрестанни усилия за практическото му осъществяване. Това ще стане, то трябва да стане, защото ни се повелява не само от джлга ни към Бжлгарското Туристско Дружество като негови добри членове, но и като добри бжлгари и поклонници на чистата и девствена природа, която за нашите труд и усилия хилядократно ни надарява, когато се намерим в нейните обятия. Това ще сторим ние, защото ни се налага и от нашето съзнание, че организацията ни, нейната дейност и развитие са вече една отечествена необходимост. Ние трябва да го сторим без оглед на труда и усилията, които биха били необходими за постигането на целта. Иначе ние не бихме били добри бжлгари и достойни последователи на учителите си.

Ил. Антонов.

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Турист, пжтничар, планинар. — Мжчихме се ние старите, — и негли аз най-много между тях, — да побжлгариме чуждото име „турист“. Мжчихме се да изработим и прокарим някои свои чжрти в онова, щото бихме намерили като хубава идея и като полезно упражнение под име „туристика“ или „туризъм“ у други народи. Чуждото име „турист“ звучеше изобщо забавно на природното бжлгарско ухо. Особито селският бжлгарин,

като гледаше странно, как се набрали юноши и възрастни, мъжки и женски, в дружини за пътуване без някаква видна цел, не можеше иначе да си уясни тази поява, освен обличайки „туринето“ на „туриста“ с едно щурпане на охолници. И така между самите български туристи се роди за тяхното любителство шеговитото означение щурпист. Ние, които радехме за свое българско творчество во всяко занятие на духа и проява на живота, бяхме предложили, вместо „турист“ наша дума „пътничар“. Ние не желаехме, да поразяваме себе си с дивни чужди думи, но желаехме, да потикнем своите способности покрай друго и към създаване на българска терминология около новото си любителство. Един наш млад другар беше ни поднесал тогава готова думата „пътничар“ в една хубава песен, пригодна тжко за ободряване на път. От де я беше той вземал, не зная. Тя се пееше преди двайсетина години, а днес е комай заглажнала. Днес българските „пътничари“ сякаш съвсем не носят пориви на българско творчество: те служат ревностно, ако и несъзнателно, само на чуждото подражание, па и него недостатъчно разбират, понеже в тяхна работа то губи много от своята вътрешна стойност, като става повече груба форма, отколкото да пребъжда прелестна идея.

За „пътничар“, който живее в места планински и върши своето любителство в такива условия, българското означение би било планинар. То би било отговаряло повече на чуждото „алпинист“. С такава дума planinar хърватите именуват своите „туристи“, а също така именуват своите и словенците. Щото се отнася у хървати и словенци до „туристиката“ или „туризма“, то е planinarsko, planinarstvo. Тжко от хървати и словенци заехме ние, старите „туристи“, на времето думата и излет за „екскурзия“. Някои наши българи, охотници само за „критика“, а негодни за творба, коряха думата „излет“: нима „летят“ българските „излетници“? гавреха се те. А нима летят и немските, когато отиват на Ausflug възрадвахме ние. Flug от fliegen немски значи летеж. Па най-сетне и в „екскурзията“ нима се тжрчи, щом тая чужда дума съдържва в производството си понятието за тжрчане? Латински синго значи тжрча, тичам. От там са и думите „курс“, „конкурс“. И който излиза на „конкурс“, нима отива да се надтжрчава? Думите, създавани за определени понятия, често почиват върху образни представи. И не издават разбиране на образите в думите ония критици, които в думата „излет“ за „екскурзия“ не чувствуват друго, освен на просто „летеж“. Слава богу, днес думата „излет“ е завладяла полето в терминологията на българските туристи. А може би с време те ще приклонят ухо и сърце и към думата „пътничар“ или „планинар“. А. Теодоров-Балан.

Нови железници. — Министърът на железниците г. Манолов напоследък е направил изявления пред един от сътрудниците на в. Зора относно новия законопроект за бъдещата строителна политика на държавата. Между новопроектираните и предстоящи за строене железопътни линии особен туристски интерес представляват две: едната Сарамбей—Лъджене—Неврокоп, която ще ни отвежда през едни от най-красивите родопски долини в Разлога, ще скъси разстоянието и главно ще премахне неудобствата на изморителното пътуване пеш и на кола с голям багаж до изходните излетни пунктове в подножието на величествения Пирин. Тази линия е предвидена още в извънредния бюджет за 1921—1922 год. и е една от първите, които ще се строят. Другата София—Самков—Долабаня, която ще ни отвежда в центъра на Рила и ще направи възможни кратките (1—2—3 дневни) излети из дивните кътове на най-високата наша планина и от по-далечни места. Така при едно удобно списание софиянци ще могат тогава да правят едно-

дневни излети дори до Мусала. И за самото население на тоя в турско време така цветущ, а сега икономически извънредно западнал край, тази линия ще е от грамадно значение. Тя ще подигне духа, ще събуди и насърчи инициативата в това трезво, но малко мудо население, а изобилната водна сила, минералните богатства, обширните гори и близостта на най-големия културен център в страната — София, са тжко условия за създаването на една цветуща индустрия. Въпроса за построяването на тази линия е бил подигнат и почти разрешен още преди войната, която отложи и него, както и много други работи, за неизвестно бъдеще. Сега той наново се слага на дневен ред. Самоковци сами съзнават най-добре необходимостта и ползата от тази линия и са излезли с един позив до населението на околната, в който като изтъкват, какво е направило и прави населението на други околии за своето икономическо подигане, го приканва да се заеме и то сериозно с работата и само даде съдействие на държавата за по-бързото реализиране на този проект. Ние можем само да похвалим и насърчим инициаторите и да изкажем нашите надежди, да видим в скоро време най-хубавите покрайнини на нашата родина направени достъпни за всички любители на природата.

КНИЖНИНА — Получиха се в редакцията: Млад Турист, г. VIII. бр. 5—6. — Организатор, г. II бр. 6. — Юбилеен Сборник на Юношеския Туристски Съюз в България, 1911—1921 г. — Здраве и Сила, г. XVIII. бр. 7. — Природа, г. XXII. кн. 6. — Естествознание и География, г. VI. кн. 7. — Родоп, г. I бр. 3. — Вегетариански преглед, г. II. кн. 6—7. — Трезвеност, г. IV. кн. 4, 5—6. — Демократия, г. II. кн. 2 до 11. — Oriental Jdistor. I кн. 1. — Oesterreichische Alpenzeitung, № 998 (февруари 1922 г.). — Морска библиотека, кн. 2.

СЖДЖРАНИЕ — Д. Чолаков: На Черни връх — Ж. Радев: Ледникови следи в обика на Пирин. — Проф. Г. И. Качаров: Цар Филип V на Мусала. — Р. Попов: Малката Пещера. — Марк Твен: Монблан. — Дружествен живот. — По събора. — Книжнина. — Картини: Витоша, — Черни връх. — Характерна Витошка грамада. — Ел. Тене. — Езеро в циркуса Каменица. — Езеро в циркуса Георгина. Първобитния човек според Купка и Килц. — Монблан. — Иглите източно от Монблан.

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТ. Месечно илюстрирано списание за туризъм и родинознание — Орган на Българското Туристско Дружество — Препоръчано от Министерството на Народното Просвещение с окръжно № 1793 от 27 януари 1922 г. През XIV си годишнина списанието ще излезе в 5 книжки от по 16 стр. голем формат. Абонамента за тази годишнина е: 20 лв. за България и 40 лв. за странство. На настоятели се прави отстъпка: за 6—10 абонамента 10%, за 11—15 абонамента 15%, за 16 и повече абонамента 20%. Отделна книжка струва 4 лв. — Всичко що се отнася до списанието, да се изпраща до: Редакцията на сп. Български турист, София, ул. Солун № 23.

Туристи, разпространявайте „Български Турист“!

Автор: Ив. Велков.

Придворна Печатница

224
V 922

Ив. Велков
„Български Турист“